

MÅNEDSBLADET

Glemmer du

1

TÅRNBY PÅ *H. C. Andersens* TID

Nr. 3 - Marts 2005

Tårnby Kommunebiblioteker - Lokalhistorisk Samling

Forsideillustration:

Studenter og kongelige livjægere.

Maleri af Johannes Senn, ca. 1808.

Henvisninger i teksten:

1. Læs mere om Kastrup værk i *Amager*. Udg. i 2002, side 170-172, samt om limfabrikken i Erik Housted: *Fra Limfabrik til bankhus*. Udg. af Amagerbanken i 1978.
2. August Bournonvills ballet *Livjægerne på Amager* (1871) er inspireret herfra. Bournonville var som H. C. Andersen født i 1805.
3. Læs mere om svenskerne på Amager i: *Over Øresund før broen. Svenskere på Københavnsegnen i 300 år*. Udg. 2000 af LASK.
4. Englandskrigene, forslag til læsning: Roman af Erik Jacobsen: *Kongelig Sørøver : en fortælling fra Englandskrigen 1807-1814* / Erik Jacobsen; [helsidesillustrationer: Jørgen Jakobsen ; våbenvignetter: Th. Møller] - Næstved : Héron ; [Kbh] : [eksp. DBK], 1988 - 128 sider; ill. ; 21 cm.
Under Københavns bombardement 1807 mister 17-årige Thomas og lillesøsteren Ida deres forældre. Thomas får hyre på et kaperskib, men tages til bange af englænderne. Efter nogle år genforenes han med Ida. Fra 12 år.
5. Læs mere om ildebrandene og udflytningen af gården i : Karl-Erik Frandsen: *Tårnby Landsby : historie og bygningsregistrant, 1989*, samt Glemmer du nr. 5-2001 *Når den røde hane galede. I Tårnby Landsby samt Til Ullerup, landsbyliv og bygningsregistrant, LKS 1994 kan man se hvilke gårde og huse fra 1800-tallet, der stadig eksisterer i disse to landsbyer.*
6. Zerlina er en kvinde i operaen som Don Juan forsøger at forføre.

ISSN 1397-5412

Glemmer du er udgivet af: Tårnby Kommunebiblioteker, Lokalhistorisk Samling

Skrevet og redigeret af: Inger Kjær Jansen

Layout: Vicky Bonde

1

TÅRNBY VED

H. C. Andersens TID

H.C. Andersen fejres overalt i år. Lokalhistorisk Samling vil også deltage i hyldesten af den store digter med en udstilling om Tårnby Kommune på H.C. Andersens tid. Vi har fundet en pige Dorthe Nielsdatter, der som den eneste i Tårnby sogn, er født samme dag som H.C. Andersen, nemlig den 2. april 1805 i Sundbyøster. Vi følger hende gennem livet og fortæller samtidig, hvad der sker i vores kommune gennem 1800-tallet.

Udstillingen bliver vist på Hovedbiblioteket Kamillevej 10 fra mandag den 9. maj til lørdag den 28. maj

TÅRNBY SOGN

I begyndelsen af 1800-tallet omfattede Tårnby Sogn landsbyerne Sundbyøster og Sundbyvester, Kastrup, Tårnby, Maglebylille, Tømmerup og Ullerup. Mod syd var naboen St. Magleby med efterkommere fra de hollandske indvandrere fra omkring 1521 samt skipperbyen Dragør. I 1801 boede der 3126 personer i Tårnby sogn fordelt på 645 familier. De voksne

var først og fremmest beskæftiget med at dyrke grønsager, der var 100 gårdmænd, 250 husmænd og 502 tjenestefolk samt en hel del håndværkere f.eks. smede og tømrere. Men et par industrivirksomheder kunne også tilbyde arbejde. På Kastrup Værk, der var grundlagt i 1747, brændte man kalk og i Sundby var der en limfabrik og en farvemølle¹.

NAPOLEONSKRIGENE

Tiden omkring H.C. Andersens fødsel var præget af krige i Europa. Danmark forsøgte at holde sig neutral under Napoleonskrigene, men England var bange for, at Danmark ville stille sig på Frankrigs side og sendte derfor en flåde mod København i 1801.

Amager blev sat i forsvarstilstand, adskillige soldater blev indkvarteret rundt om på øen, bl.a. Kongens Livjægerkorps, der deltog i kystbevogtningen. Livjægerens 1. regiment havde kvarter i Kastrup og stabskvarter på Kastrupgård. Deres opgave bestod i at holde øje med, at ingen deser-

Københavns Bombardement i 1807 set fra Amager. Kobberstik fra 1807. Københavns Bymuseum

terede fra Amager med danske eller svenske både, samt at ingen brevvekslede med de engelske skibe i Sundet².

Englænderne vandt Slaget på Reden ved København 2. april 1801, bl.a. på grund af en dobbelt så stor artilleristyrke, et veltrænet mandskab og et dygtigt officerskorps med den kendte søhelt, Lord Nelson, som fører. Desuden var de engelske skibe bevægelige, mens den danske flåde lå for anker i

Kongedybet, fordi dette farvand ikke måtte opgives, da København og flådens anlæg kunne bombes herfra.

Der gik et par år, hvor tilstandene i Danmark var usikre.

På samme dag som H.C. Andersen blev født den 2. april 1805, så en lille pige dagens lys i Sundbyøster. Det var **Dorthe Nielsdatter**, datter af husmand Niels Pedersen (f. 1763) og Sidse Jørgensen (f. 1763). Begge forældre var født i

Sverige men havde opholdt sig i Danmark i lidt over 10 år. I forvejen havde familien 3 sønner. Familien boede i 1801 inde i København, da faderen, Niels Pedersen var matros på et handelsskib. På dette tidspunkt levede lidt over 700 svenskere på hele Amager^{3,3}.

Familien var igen tæt på krigen denne gang ved de dramatiske begivenheder i august 1807, hvor den engelske flåde indesluttede Sjælland af frygt for, at Danmark ville tilslutte sig Napoleon og blokere den engelske Østersøhandel. Under den engelske blokade blev Amager sat yderligere i forsvarstilstand, der blev bygget små batterier på øens kystside og der var knap 2000 soldater heraf 200 fra kystmilitsen, som Niels Pedersen deltog i. Han var svensk af fødsel, så han blev indført på en speciel liste over troværdige svenskere der var tilknyttet kystmilitsen i 1808, da Sverige gik ind i krigen på engelsk side.

Mistænksomheden fik militæret til ligeledes at udfærdige en liste over de svenskere i Tårnby sogn, der var "mindre tillidsfulde" - det var 84 eller 53% af de svenskere der var tilknyttet militsen.

Den 2. september 1807 sendte englænderne en regn af brandraketter og bomber ind over Køben-

havn. Byen var et inferno af ild. 1600 indbyggere blev dræbt, og lige så mange såret. Vor Frue Kirkes tårn blev endvidere ramt. Samme nat døde på Saltholm Theresia Topp, gift med fuldmægtigen på Kastrup Værk. Da "Sundet var fuld af engelske krigsskibe" som der står i kirkebogen, blev Theresia begravet på Saltholm i stedet for på Tårnby kirkegård. Gravstenen er stadigvæk bevaret på Saltholm.

Mandag d. 7. september om morgenen overgav Danmark sig. Herefter sejlede englænderne afsted med den danske flåde. Danmark følte sig nu tvunget til at gå ind i krigen på Frankrigs side⁴.

ILDEBRAND

Den 15. oktober 1808 udbrød der brand i Tårnby landsby, hvor 7 gårde og et hus nedbrændte. Flere køer, heste og får blev også flammernes bytte. Det tog noget tid at få genopbygget disse gårde, da krigen medførte mangel på bygningsmaterialer. Grunden til at så mange gårde og huse blev ramt ved ildebrandene dengang skyldtes, at bygningerne lå tæt op ad hinanden. Efter denne ildebrand blev flere af de ramte gårde genopbygget på markerne udenfor

Fiskere ved Kastrup ved det batteri der blev anlagt ved Kastrup Havn under Napoleonskrigen. Maleri af C. W. Eckersberg 18.27. Ribe Kunstmuseum.

landsbyen. Udskiftningen i begyndelsen af 1800-tallet havde dog også medført, at nogle gårde i landsbyerne i Tårnby sogn havde valgt at flytte ud på markerne.

VÅBENHVILE

I december 1813 blev våbenhvilen underskrevet og den 14. januar 1814 blev der sluttet fred i Kiel. Danmark måtte afstå Norge til Sverige.

Krigen havde været så dyr, at staten var blevet erklæret bankerot i 1813. Men familien Pedersen havde i 1812 fået råd til at købe et

hus, som også senere skulle blive rammen om Dorthes liv. Huset lå i Fredrik VII s gade og var bygget af bindingsværk og havde stråtag. Huset var ikke særligt stort, der var en forstue med skorsten og det var der madlavningen foregik. Desuden var der en stue med en jernbilæggerovn samt et sovekammer. Der var brædegulve og lofter, dørene havde fyldninger og vinduerne var de såkaldte engelske.

BARNDOMSMINDER FRA AMAGER

August Bournonville fortæller om sine barndoms minder på Amager i Mit Theaterliv, bind 1, udg. i 1979 side 34-38. Hans tidsbillede af Amager i begyndelsen af 1800-tallet giver et fingerpeg om hvordan livet blev levet på øen. I indledningen til erindringerne om øen nævner han at Københavnerne heller ikke dengang anså øen værdig som udflugtsmål.

"men til den ganske nærliggende ø Amager kom vi sjældent eller aldrig; i det højeste måske til dens vidtudstrakte fællede, når et militært eller kriminalhistorisk skuespil lokker en nysgerrig mængde derud; men hvilken sammenligning kan vel finde sted imellem hine hesperiske, af naturfænomener og historiske minder opfyldte, egne og de skovløse flader, der begrænses af Kallebodstranden og Kongedybet! Der findes jo ikke en plet, hvor man under træernes skygge kan lægge sig ned på mostæppet og overlade sig til vågne drømme; den lange, snorlige landevej fører forbi Sundbyerne, Tårn- og Magleby til Dragør – overalt den samme ensformighed, pæne huse og gårde samt uover-

skuelige kålhaver! Ingen turist er fristet til denne rejse! Den originale klædedragt, der tildels endnu kun er bibeholdt af den kvindelige befolkning, kan man jo hver dag iagttage på torvene, og desuden røber det hele amagerliv en så afgjort sans for det rent praktiske, at det næppe fulder nogen ind, at der skulle findes stof til poetisk inspiration"

Den gård Bournonville besøgte i Kastrup var gård nr. 3, der brændte i 1834. Den lå ved Kastrupvej – tidligere Kastrupgårdsvej – mellem Saltværksvej og Kastrupgård. Sidse Tønnesdatter var født 30.12.1766 og var datter af Tønnes Olsen fra Ladegården og blev viet til Jens Jacobsen 28.6.1784. Han døde i 1808 og Sidse blev så i stedet gift med den 20 år yngre Mikkell Olsen. Sidse døde i 1832 to år før gården brændte. Gården blev genopbygget ved Saltværksvej - og kendes måske af den ældre generation som "Per Hønes gård".

"...erindringen om de glade dage, jeg i min barndom tilbragte hos vor gamle grønt- og mælkehandlerske Sidse Tønnesdatter, der ejede en gård i Kastrup, og var gift med en temmelig ung

mand. Man gør sig næppe nogen forestilling om den glæde, hvormed jeg steg op på den lange, smalle vogn med den høje, kunstigt udskårne bagsmæk og de blå hynder, besat med røde, uldne dukke; hvilken behagelig følelse det var for mig at sidde imellem amagerfar og amagermor og holde tømmerne, medens fatter smøgede sin pibe og smilende besvarede de forbikørendes vittigheder, der gratulerede ham til den nye lille søn, som hans bedagede kone havde skænket ham.

Det gik fod for fod, og vi nåede langt om længe gården, hvor jeg ifølge aftale skulle forblive som gæst fra den ene torvedag til den anden; jeg blev løftet af vognen af en sømandsklædt, ung mand og overleveret til en velvoksen, rødmosset pige; det var konens børn af første ægteskab, begge flere år ældre end deres stedfader, men lydigt og virksomt tyende på gården. Sønnen Jacob havde tjent til orlogs, og datteren Ane var husets perle; hun havde netop fuldendt at male storstuen med blå paneler, prydede med roser og tulipaner; senge-omgængene og de fyldige bolstre var baldyrede af hendes egne hænder; hun kunne en mængde viser og fortællinger, dansede ypperligt både réel og

langengelsk og var derhos den flinkeste både i marken og i kálhåven; kræfter havde hun som den bedste karl, kunne bære en tønne rug på sine skuldre og, når det gjaldt, vende en næsvis springfyr på hovedet i en muddergrøft. Både hun og broderen var ubeskrivelig gode imod mig, men havde på ægte landbovis deres morskab af at binde københavnsbarnet noget fjas på ærmet, som f.eks. forære mig en ko, der malkede fløde, og en ditto, der malkede kærnemælk, give mig en håndfuld salt for dermed at fange spurve o.s.v.

Jeg havde det guddommeligt hos de kære folk, blev trakteret med posegrød, der var krydret med safran og fyldt med rosiner, red med Jacob til vands og til smedien og fik lov at svømme i den bølgende rugmark. Jeg sov i den øverste seng, fra hvis himmel der hang en prægtig uldkvast; i haven var der intet synderligt, men toften var desto rigere, thi der vankede gulerødder, hvideroer og grønne ærter i overflod.

Men ak! de svandt kun altfor hastigt, de dejlige feriedage! Her var for mig landlivets og frihedens pose, i København skolegangens og formaningerens prosa, og skønt jeg havde et kærligt hjem følte jeg mig underlig forknytt, når vi kørte

ind ad den mørke amagerport, forbi børnehuset og gennem Christianshavns fedtede gader for at lande på hjørnet af Kompagni-stræde og Knabrostræde, hvor mine forældre boede, og hvor Sidse havde sit stude. Jeg havde imidlertid gjort mig yndet hos de gode folk, og fik oftere indbydelse til at følge med dem ud et par dage ad gangen. – Jeg havde netop begyndt at efterabe den kunst, der senere skulle blive mit levebrød, men jeg kunne ikke komme til at overbevise mig om resultaterne af mine bestræbelser, fordi spejlene i vor sal hang så højt, at jeg kun med hovedet kunne nå over konsollerne; hos mine amagervenner havde jeg derimod adgang til den statelige storstue, der stod ensom og alvorlig med sine udskårne egeskabe, store linnedkister, hollandske indskrifter i bjælkeloftet, blanke messingfade med bibelske basrelieffer og det store bord med de plumpe, drejede ben, lige anvendeligt til festtaffel og til ligeleje: her hang et spejl, der formedelst det lave lofi ludede stærkt forover og tillod mig at betragte min hele lille person; det var akkurat, hvad jeg behøvede, for at øve mine spring; jeg kastede rask benene ud til siden og slog sålerne sammen; det lykkedes fortræffeligt! Går-

dens beboere lønnede mine præstationer med eenstemmigt bifald, og da jeg viste disse ungarske trin for min fader, komponerede han en lille dans, hvori jeg gjorde debut på Hofteatret.

Det var henimod slutningen af den langvarige krigsperiode 1807-1815 med de hårde vintre, dyrtiden, blokaden, kaperfarten og fremfor alt det forfaldne pengevesen med den værdiløse seddelmasse, hvoraf der udkrævedes 400 Rdlr. dansk kurant til et par støvler, 48 Rdlr. til et pund kaffe og hvor man gav en kusk 30 Rdlr. i drikkepenge! Det politiske liv var på den tid langt fra så udviklet som nyomstunder; dagbladene læstes kun sjældent af landbefolkningen, og det var i grunden de materielle tryk, der i almuens kredse føltes og omhandlede.

De store begivenheder, som dengang rystede og omvæltede Europa, fandt kun ringe deltagelse, hvorimod de ældre endnu var gennembævede af erindringen om rædselsdagene fra Københavns bombardement, og bestandig frygtede for et nyt fjendtiligt overfald.

Som et lyspunkt på hin mørke baggrund stod mindet om livjægerkorpsets kantonnement i landsbyerne langs Amagers kyster. Det var smukke korps, der allerede i

1801 var frivillig sammentrædt og havde udmærket sig ved udfaldene under Københavns belejring, besad i sin midte mange fortrinlige kræfter af de forskellige borgerklasser, deriblandt flere af Det kongelige Teaters kunstnere, der førte et ypperligt humør med sig, hvilket ikke blot i kampens øjeblikke virkede oplivende, men væsentlig bidrog til at mildne det kedsommelige ved den besværlige og anstrengende kystbevogtning.

Vinteren 1808 gjorde formelig epoke i Amagers folkeliv ved de hyppige besøg af dem, der stod i slægt- eller venskabsforhold til livjægerne; det ene lystige gilde afløste det andet, navnlig var det ved fastelavn, at man ret slog gækken løs, og de gamle lege: at slå katten af tønden, stikke til stråmanden og trække halsen af gåsen, blev anset for trivielle i modsætning til de komedier og maskerader, der improviseredes, og hvori den geniale Dupuy var sjælen og den ledende tanke. Denne udmærkede operasager, violinvirtuos og komponist havde som overjæger udvist en så glimrende tapperhed, at han blev udnævnt til løjtnant i korpset, men på samme tid blev det ham betydet, at portepéens værdighed ikke tillod ham

fremdeles at optræde på scenen! Violinen måtte han derimod producere hvorsomhelst, og da han i den anledning modtog ansættelse som koncertmester i Det kongelige Kapel, opofrede han sine teatraliske laurbær for den militære glans og samtidens bornerthed. Ikke destomindre fortsatte han i det daglige liv de roller, hvori han havde glimret på scenen, og man vil påstå, at han har repeteret duetten af Don Juan med mere end een Amager-Zerlina".⁶

Kunstneren Bjørn Wiinblad's udkast til
dragter til Bournonvilles ballet
"Livjægerne på Amager".

1. Dette udkast hedder antagelig Sophie
eller Nille.
2. Ane med barn.
3. Amagerkone med to piger.

Hvis du har billeder, oplysninger eller andet af lokalhistorisk interesse, så henvend dig til:

Lokalhistorisk Samling

Kamillevej 10

2770 Kastrup

Tlf. 32 46 05 45

www.bibliotek.taarnby.dk

Klik på Lokalhistorisk Samling

Vi har publikumsmaskine med adgang til internettet og mange slægtsforskerlinks.

Åbningstider:

Mandag	16.00 - 20.00
Tirsdag	12.00 - 16.00
Fredag	12.00 - 15.00

Lokalhistorisk Samling har desuden udstillinger på:

Kastrupgårdssamlingen

"*Midt på Amager*"

&

"KASTRUP GLAS"

Åbent Tirsdag til søndag

14.00-17.00

Onsdag tillige

14.00-20.00

Plyssen

Amager Strandvej 350:

Permanente og skiftende udstillinger

Åbent Lørdag og søndag

13.00-16.00